

УДК 007 : 304 : 070

Погребна В.Л.¹, Пода О.Ю.²

¹ д-р філол. наук, проф. НУ «Запорізька політехніка»

² канд. філол. наук, доц. НУ «Запорізька політехніка»

ДЕЯКІ УРОКИ ПУБЛІЦИСТИКИ В.Г. КОРОЛЕНКА

Володимир Галактіонович Короленко – видатний мислитель-гуманіст, талановитий письменник, пристрасний публіцист, перекладач із декількох мов, громадський діяч. У чималому літературному спадку письменника представлені не тільки художні твори, але й нариси та спогади про видатних письменників, відгуки та рецензії на події літературного життя. Серед них – спогади про В. Белінського і А. Чехова, Г. Успенського і М. Чернишевського, статті про М. Гоголя та Л. Толстого, В. Гаршина та І. Гончарова, І. Тургенева та О. Серафимовича.

Якщо творчість В.Г. Короленка-письменника глибоко та всебічно вивчена, то його публіцистична спадщина потребує детального розгляду (лише деякі аспекти проблематики, жанрово-композиційних особливостей публіцистичних творів митця розглядаються в дослідженнях О.М. Данюка [1], Л.М. Куканова [4], І.Г. Сацюк [5], І.П. Щєбликіна [1] та ін.). Вивчення публіцистики В.Г. Короленко є своєчасним і актуальним. Нашим сучасникам треба засвоїти уроки цього гуманіста.

І.Г. Сацюк зазначає: «Майже у п'ятдесяти газетах і журналах з'являлись кореспонденції, нариси та статті Володимира Галактіоновича – і вже це свідчить про величезний розмах публіцистичної діяльності письменника» [5, с.56]. Більше ніж 20 років В.Г. Короленко був головним редактором неонародницького журналу «Русское богатство».

Для митця публіцистична творчість була можливістю оприлюднення власного погляду на актуальні проблеми російського, українського та зарубіжного суспільно-політичного життя. В.Г. Короленко був твердо переконаний у тому, що публіцист повинен мати активну життєву позицію. Одна з тем, яка його цікавить, – боротьба з голодом. Зиму 1892 р. митець

провів в одному з повітів Нижегородської губернії, яка сильно постраждала від голоду. Короленко збирає пожертви, відкриває для селян 45 безкоштовних їдалень. Результатом поїздки став цикл нарисів «У голодний рік», в основу яких покладено щоденні записи автора. Спочатку нариси друкувалися в газеті «Русские ведомости» (з березня 1892 по січень 1893 року (всього 13 номерів) під назвою «Нариси і замітки з дорожнього щоденника»), потім у переробленому вигляді – в журналі «Русское богатство» за 1893 р. під назвою «У голодний рік».

Публіцистика митця тісно пов'язана з його громадською діяльністю. У 1895 р. він взяв активну участь у порятунку селян-удмуртів, жителів села Старий Мултан В'ятської губернії, помилково звинувачених у принесенні людської жертви язичницьким богам. Було засуджено семеро селян-удмуртів.

В.Г. Короленко особисто був присутній як кореспондент у місті Єлабuzі на повторному судовому засіданні. Він написав 10 статей і заміток щодо «Мултанської справи», які були опубліковані в столичних газетах (це справжні журналістські розслідування з точки зору сучасного визначення жанру цих публікацій), виявив зловживання в судово-поліцейській системі Росії, продемонстрував, як уряд культивував національну ворожнечу. Л.М. Куканов зауважує: «Тут з усією виразністю проявилися основні риси Короленко-публіциста і громадського діяча – підвищена, загострена сприйнятливість, невсипна тривога, постійна готовність прийти на заклик про допомогу і дивовижна при цьому – до самозабуття – внутрішня зосередженість, цілеспрямованість» [4, с. 50].

Пізніше він вирішив взяти участь у третьому судовому засіданні, виступив у ролі захисника. Завдяки втручання прогресивної інтелігенції на чолі з В.Г. Короленком, вирок, визнаний безпідставним, був скасований, і удмурти, які провели чотири роки в тюрмі, отримали свободу. Звіт публіциста про судовий процес друкувався в газеті «Русские ведомости» за 1895 рік і зайняв 12 номерів. У листопаді того ж року в журналі «Русское богатство» була представлена наступна серія його статей під назвою «Мултанське жертвоприношення», що змальовує картину суду в Єлабuzі. У 1896 р. письменник відредагував свій звіт і випустив його окремою брошурою.

У роки реакції він виступав проти «дикої орґії» страт. Цикл нарисів В.Г. Короленка «Побутове явище» було опубліковано в журналі «Русское богатство» за 1910 рік із підзаголовком «Нотатки публіциста про смертну кару». Автор доводить, що смертна кара в Росії стала побутовим явищем життя, а право розпоряджатися людським життям було віддано жорстоким царським карателям. Про статтю Короленка «Побутове явище» Лев Толстой писав йому: «Її треба передрукувати і розповсюджувати в мільйонах екземплярів. Ніякі думські промови, ніякі трактати, ніякі драми, романи не

справлять однієї тисячної тієї благодворного дії, яку має зробити ця стаття» [6, с. 42]. З листом Толстого в якості передмови ця стаття була видана за кордоном російською, болгарською, німецькою, французькою та італійською мовами.

В.Г. Короленко виступав проти шовінізму та антисемітизму, засуджував міжнаціональну ворожнечу. Під час виникнення справи М. Бейліса (судовий процес у Києві у вересні-жовтні 1913 року проти київського міщанина єврейського походження Менахема Менделя Бейліса, звинуваченого в убивстві з ритуальною метою хлопчика-християнина Андрія Ющинського 12 березня 1911 року, ініційований чорносотенними організаціями) публіцист складає звернення «До російського суспільства (з приводу кривавого наклепу на євреїв)» (газета «Речь» від 30.11.1911), підписане М. Горьким, Л. Андрєєвим, В. Засулич і сотнями інших інтелігентів. Це звернення стало першою частиною статті «До питання про ритуальні вбивства», опублікованої в очолюваному Короленком журналі «Русское богатство» (1911, №12). Під час судового процесу Короленко опублікував у київських і московських газетах 15 статей і кореспонденцій, які допомогли домогтися виправдувального вердикту присяжних.

Про революційні перетворення в Росії митець мріяв довгі роки, за подібні погляди його не раз відправляли до в'язниць і засилали у віддалені місця Росії. Попри це, революцію 1917 року публіцист вважав найбільшим нещастям для Росії, яке порушило природний хід розвитку об'єктивних історичних подій. Він критично ставився до політики більшовиків, категорично не приймаючи їхній максималізм та здатність виправдовувати насильство абстрактною метою, не знаходив виправдання революційному терору. В.Г. Короленко не бачив великої різниці між новою, революційною, і жандармською охранкою. Жандарми, зауважує письменник, не мали права розстрілювати без суду і слідства, а чекісти «мають це право і користуються ним із жахливою свободою і легкістю», не зважаючи на жодну судову процедуру, без участі захисту і права перевірки судів щодо винесення смертних вироків» [2, с. 458]. Люди піддавалися переслідуванню за «контрреволюційність» і певну класову приналежність.

Боротьба проти свавілля влади за просту людину, її свободу, щастя – головний смисл життя Короленка. Так, аналізуючи в статтях, листах, та «Історії мого сучасника» страшні прояви жорстокості громадянської війни, письменник висловлює глибоке переконання у тому, що «не будь-які засоби можуть дійсно обернутися на благо народу», що «досвід уведення соціалізму через придушення свободи» не може призвести до бажаної мети [3, с. 366].

Публіцистична, мемуарна спадщина Короленка несе в собі потужний заряд моральності й загальнолюдських цінностей. У різні часи письменника

називали «праведник російської літератури», «адвокат слабких і пригнічених», «апостол дієвої любові», «живий червоний хрест», «геній моральності»... Так не називали жодного з письменників.

Сьогодні особливо цінним є заповіт Короленка, у якому автор застерігав від трагічних міжусобних кровопролиттів і тяжких наслідків міжнародної ворожнечі. Письменник часто висловлював думку, що демократія – це не тільки права, але й обов'язки громадян; що це, перш за все, відповідальність людини перед суспільством, яка впритул стикається з проблемою належного ставлення держави до особистості. Саме тому актуальність чесного і мужнього спадку письменника безсумнівна.

Не тільки творчість, а й життя Короленка може бути прикладом служіння ідеалам добра та справедливості. Вагомість внеску письменника до світової культури пояснюється поєднанням його художньої та моральної геніальності. Публіцистична діяльність В.Г. Короленка, безумовно, має важливе значення для наших сучасників, допомагає глибше зрозуміти процеси, що відбувалися в минулому і відбуваються у сьогоденні.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Даниюк А. Н., Щеблыкин И. П. Основные этапы изучения публицистики В. Г. Короленко. *Известия высших учебных заведений. Поволжский регион. Гуманитарные науки. Филология*. 2014. № 4 (32). С. 175–185.
2. Короленко В. Г. Дневник. Письма. 1917-1921. Москва : Советский писатель, 2001. URL: http://az.lib.ru/k/korolenko_w_g/text_1921_dnevnik.shtml
3. Короленко В. Г. История моего современника: В 4-х томах. Т. 3-4. Ленинград: Художественная литература, 1976. 400 с.
4. Куканов Л. М. Публицистика В. Г. Короленко (1878-1896). Лекции. Москва : Издательство Московского университета, 1978. 54 с.
5. Сацюк И. Г. Послеоктябрьская публицистика В.Г. Короленко. *Вопросы теории и практики журналистики*. 2014. № 5. С. 55–64.
6. Толстой Л. Н. Переписка с русскими писателями: В 2-х томах. Т. 2. Москва : Художественная литература, 1978. 478 с.